

СОЦІОЛОГІЯ

УДК: [316:[364–322:614.2]:159.9](477)”364”

DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.63.315230>

Погрібна Вікторія Леонідівна, докторка соціологічних наук, професорка, професорка кафедри міжнародного права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

e-mail: vilpog2017@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5101-0386

Підкуркова Ірина Валеріївна, кандидатка соціологічних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

e-mail: i.v.pidkurkova@nlu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-4797-3718

ВОЛОНТЕРСТВО В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті аналізується проблема погіршення психічного здоров'я українців в умовах російсько-української війни, причини, що викликають відповідні ментальні розлади, та розкриваються потенційні можливості активізації психологічної допомоги як напрямку волонтерської діяльності. Визначається, що додатковими чинниками, які ускладнюють об'єктивну ситуацію, пов'язану з війною, поглиблюють психічні розлади і створюють волонтерам додаткові труднощі в підвищенні якості та масштабів надання психологічної допомоги населенню, є мозаїчна амбівалентність свідомості українців, стигматизація переселенців та невіра в можливість безкоштовно отримати якісну психологічну підтримку.

Ключові слова: волонтерство, російсько-українська війна, ментальне здоров'я в умовах війни, травми психіки в умовах війни, психологічна допомога в структурі волонтерської діяльності.

«Той, хто нічого не робить для інших, нічого не робить для себе»
Йоганн Вольфганг фон Гете

Постановка проблеми. Після 24 лютого 2022 р. фраза «Війна всередині нас» для українців перестала бути метафорою. Що відбувається? Як ми змі-

нилися під час війни? Чому звичайні речі стали сприйматися зовсім по-іншому? Яким чином зберегти себе не тільки фізично, але й психологічно? Війна є надзвичайним ментальним викликом для кожної людини. І впоратися самотужки з таким викликом сьогодні майже неможливо. Саме тому з перших днів повномасштабної російсько-української війни волонтерський рух набув надзвичайного поширення. За даними дослідження Української Волонтерської Служби (УВС), проведеного спільно з цифровою платформою ЮНІСЕФ U-Report у листопаді 2023 р. (вибірка склала 4621 осіб), з початком цієї війни майже 3/4 опитаних українців долучалися до такої діяльності – 26% респондентів вказали, що працювали на постійній основі, 36% займалися волонтерством час від часу і ще 12% – одноразово [1]. Цифри вражаючі, але проблема полягає в тому, що зазвичай волонтерство реалізується і, відповідно, сприймається суспільством у суто «матеріальній формі» – фінансовій, економічній, логістичній допомозі військовим, ВПО, дітям, тваринам, тоді як психологічна допомога опиняється в «додатковому списку» напрямів волонтерської діяльності – менше 12% волонтерів зараз опікуються ним. Утім надзвичайно важливою в умовах, що склалися, стала саме психологічна підтримка всіх громадян України, у тому числі й самих волонтерів, емоційне вигорання яких через надзвичайно агресивне середовище їхньої діяльності набуло вельми поширеного характеру. Спираючись на результати вказаного дослідження, керівниця та засновниця УВС Анна Бондаренко зазначила, що тільки 30% респондентів-волонтерів не мали проблем з вигоранням, решта або отримали такий сумний власний досвід, або помічали вигорання в інших волонтерів [Там само]. Отже, на перші позиції порядку денного теоретичних та науково-практичних мультидисциплінарних досліджень мають висуватися питання, пов'язані з аналізом волонтерства крізь призму нових – психологічних – проблем і нових викликів, що ставить перед українцями повномасштабна війна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема волонтерства та волонтерської діяльності є наразі досить актуальною в науковій літературі. Термін «*волонтер*», поява якого була зафіксована в етимологічних французьких словниках на початку XVII ст., із розвитком суспільства змінювався і набував нових значень [2]. На сьогодні волонтера розглядають як людину, яка бере участь у заходах або надає послуги іншим людям не за обов'язком або через службу та не чекаючи будь-якої компенсації за свою діяльність [3]. Характеризуючи *феномен волонтерства*, деякі автори розглядають його як соціокультурний феномен, який у громадянському суспільстві набуває визнаного статусу й активного розвитку [4], деякі роблять акцент на його міждисциплінарному характері, що дозволяє за допомогою добровільного об'єднання зусиль суспільства ефективно вирішувати соціальні завдання [5; 6].

Активними учасниками волонтерського руху є *молоді люди*, які поважають себе та інших, достатньо добре розуміють інших людей [7]. Залученість молоді до волонтерства надає їй можливість самореалізації та усвідомлення своєї значущості в діяльності з соціальної підтримки [8].

Однією зі сторін волонтерства є її *економічний складник*. М. Salamon, S. Sokolowski та М. Haddock, аналізуючи підходи до вимірювання економічної цінності волонтерської роботи, пропонують методологію її визначення та оцінки як на глобальному, так і на національному рівнях [9]. Викликають дослідницький інтерес науковців і *психологічні аспекти* волонтерської діяльності, зокрема причини, які спонукають людей до неї. Так, П. Горінов та Р. Драпушко називають мотиви волонтерської діяльності – реалізація соціально відповідальних громадських ініціатив, виконання особистого обов'язку перед собою і перед суспільством, самореалізація людини [10].

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну в лютому 2022 р. дослідження волонтерської діяльності активізувалися і набули нових сенсів. Так, науковці аналізують роль волонтерів у мобілізації суспільства [11], розглядають феномен волонтерства як ефективний інструмент у боротьбі з війною та її наслідками [12], визначають особливу специфіку мотивації волонтерів в умовах війни [13], виявляють негативні аспекти та ризики, що виникають у волонтерській діяльності [14], зосереджують свою увагу на складнощах та ресурсах психічного здоров'я українських волонтерів [15] та феномену емоційного вигорання волонтерів [16] тощо.

Феномен волонтерства досліджується і з точки зору його *правового регулювання*. Зокрема, Л. Сінцова характеризує визначення поняття «волонтер» у національному законодавстві України [17]. Т. Яцюк на основі аналізу нормативно-правових актів, які регулюють волонтерську діяльність в Україні, робить висновки щодо стану правового статусу волонтерів в Україні та пропонує законодавчі заходи, спрямовані на підтримку та захист волонтерської діяльності в країні [18]. І. Пастух та Р. Сербин зазначають, що в умовах російського повномасштабного вторгнення виникає нагальна потреба у законодавчому регуванні на зміни, що відбулися стосовно надання волонтерської допомоги, захисту волонтерів та ін., та аналізують новий Закон України в цій сфері [19].

Серед широкого кола досліджуваних проблем, на нашу думку, недостатньо вивченими є ті, що відносяться до психологічної місії волонтерів – допомагати людині боротися зі стресом і намагатися жити повноцінним життям.

Таким чином, *метою* цієї статті є виявлення проблем, що формують напрямки діяльності волонтерів, спрямовані на захист і підтримку ментального здоров'я українців в умовах війни, та визначення шляхів їхнього подолання.

Вклад основного матеріалу. Історія людства свідчить, що в різних формах і видах волонтерство фактично існувало завжди, реалізуючись у конкретних практиках, які набували актуальності в тій або іншій політико-правовій чи соціально-економічній ситуації. Безумовно, в літичні (стабільні) періоди існування та розвитку будь-якої держави воно сприяє розширенню спектра видів та напрямів діяльності інститутів громадянського суспільства, підвищенню громадянської активності населення, але при цьому залишається лише «приємним бонусом» у процесі реалізації державної політики. У кризові періоди ситуація змінюється. Спонтанний потужний сплеск волонтерської активності перетворює її на одну з провідних державопідтримувальних практик. Україна зараз опинилася саме в таких обставинах. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI (із доповненнями від 1 січня 2024 р.) чітко визначає, що «волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги», а «волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» [20, розд. I, ст. 1]¹. За даними дослідження, проведеного Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) спільно з УВС у березні 2023 р., основна увага волонтерів спрямовується на допомогу Збройним Силам України, іншим військовим формуванням і органам влади (62,8%) та малозабезпеченим особам і особам, які перебувають у складних життєвих обставинах (55,5%) [21]. Ці дані цілком корелюють із тими, що представлені в результатах дослідження, проведеного УВС спільно з U-Report у листопаді 2023 р., згідно з якими 69,1% волонтерської діяльності припадає на допомогу захисникам, а 34,2% та 22,9% – ВПО та дітям відповідно [22]. Не піддаючи сумніву апріорну пріоритетність саме цих напрямків, у рамках цієї статті звернімося до аналізу іншого надважливого виду волонтерської діяльності – психологічної допомоги, яка, на наше переконання, потребує значного збільшення загального обсягу (на тепер у структурі діяльності волонтерів вона складає лише 11,8% [22]), бо шоківі травми психіки за останні два з половиною роки повномасштабної війни отримали практично всі українці.

Відомо, що шоківі травми психіки – це гострий стан, який супроводжується відчуттями душевного хаосу, розгубленості, зраженості, дезінтеграції.

¹ Тут доречно нагадати вислів відомої американської волонтерки Шеррі Андерсон «Volunteers don't get paid, not because they're worthless, but because they're priceless» («Волонтери не отримують платню не тому, що вони некорисні, а тому, що вони безцінні»).

Вона та наступний за нею посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) проявляються в підвищеній пильності, флешбеках, безсонні, нав'язливих думках, пов'язаних із подіями, що травмували. Дослідження скринінгової платформи психічного здоров'я «Аніма.іа», респондентами якого стали понад 42 тис. осіб, виявило вражаючі показники: 39% опитаних щодня відчувають втому або зниження енергії; 37% – падіння інтересу чи відчуття задоволення від справ; 34% – проблеми зі сном; 30% – труднощі з концентрацією уваги та негативні відчуття щодо себе; 29% – поганий настрій чи пригнічення; 24% – харчові розлади (втрачають апетит або переїдають); 11% помічають у себе сповільненість рухів та мовлення або надмірну метушливість; 11% думають про смерть або про заповідання собі шкоди¹ [23]. Усе це свідчить про те, що війна є надзвичайним психологічним випробуванням для суспільства в цілому, його спільнот та кожної людини окремо. Як волонтерський рух може долучитися до вирішення цієї проблеми?

Спочатку треба визначити чинники, які додатково ментально ускладнюють об'єктивну ситуацію, пов'язану з війною. Ми вважаємо такими чинниками наступні.

Мозаїчна амбівалентність свідомості. В умовах війни в свідомості українців сформувався дивний симбіоз взаємовиключних патерналістських та амбіційних ціннісно-нормативних систем, який формує у великої кількості з них викривлене емоційне ставлення до дійсності. Очікування перманентної і різноманітної – економічної, правової, соціальної, моральної – опіки з боку державних та недержавних інституцій поєднуються з активним прагненням незалежності від них. Унаслідок цього реакції на будь-яку допомогу, у тому числі й волонтерську, стають малопрогнозованими, що може підсилювати наявні і провокувати нові прояви психічних розладів.

1. Стигматизація переселенців. Така стигматизація існувала ще з 2014 р., але зараз її масштаби, як і кількість ВПО, значно більші. За оцінками Міжнародної організації міграцій (МОМ), станом на серпень 2024 р. фактична чисельність ВПО в Україні складає 3 669 000 осіб [24, с. 1]. Найбільш поширеними стигмами щодо них є три: *вони – чужинці*, у них інша мова, цінності, менталітет, з ними неможливо порозумітися; *вони тут тимчасово*, тому сприймають наш дім (місто, село, район) як такий, що не треба любити, доглядати, пишатися; *вони – утриманці*, бо користуються допомогою і від держави, і від волонтерів, не працюють, а ми-місцеві нічого такого не маємо. При цьому маргінальне становище ВПО, пов'язане з постійним перебуванням між спробами адаптації та надією повернутися додому, вельми негативно впливає на стан їхнього ментального здоров'я. Прикро, що більшість із них не бачить

¹ Для порівняння: згідно з даними ВООЗ, суїцидальні думки притаманні 0,6% населення земної кулі.

проблеми, бо тільки 17% вимушених переселенців серед своїх нагальних потреб вказують послуги з охорони психічного здоров'я [24, с. 8].

2. *Невіра в можливість безкоштовно отримати якісну психологічну підтримку.* У нашому суспільстві міцно вкоренився стереотип, що «безкоштовний сир буває тільки в мишоловках», тому психологічна волонтерська допомога часто сприймається упереджено – кваліфікований фахівець начебто не буде працювати без оплати своїх послуг, тому звертатися за допомогою до психологів-волонтерів є марною і безглуздою справою.

Негативний вплив вказаних чинників, безумовно, є суттєвим, але не фатальним. І волонтери мають значний потенціал вдосконалення системи власних дій, спрямованих на захист і підтримку ментального здоров'я українців в умовах війни. *По-перше*, це активна співпраця з державними органами та недержавними організаціями, ефективність якої підтвердили результати дослідження, здійсненого фахівцями Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах проекту Groupe URD «Mutual aid in Kharkiv» у квітні–червні 2024 р., під час якого було проведено 60 глибинних інтерв'ю з індивідуальними волонтерами, представниками волонтерських організацій, державних органів, недержавних організацій, особами, які постраждали від воєнних дій. *По-друге*, широке залучення професійних психологів, особливо тих, хто відомий і користується авторитетом у суспільстві, до проведення через ЗМІ, соціальні мережі, інтернет-месенджери масштабної роз'яснювальної роботи з населенням щодо необхідності отримання фахової психологічної підтримки поряд з економічною, фінансовою, соціально-правовою, бо в умовах психологічної війни особливо вразливою є ідентичність цивільних осіб, коли втрата можливості жити звичним життям, удавана провина, яку зараз відчувають багато людей, що знаходяться далеко від бойових дій, біль від втрат і є атакою на ідентичність. А це суттєво впливає на психічне здоров'я та здатність перемогти у війні. *По-третє*, у скрутні часи взаємна підтримка набуває надзвичайної сили і потужності, але є речі, які потребують чіткого правового супроводу. Така потреба повною мірою стосується волонтерської діяльності, бо через налагоджене правове забезпечення діяльності волонтерів вибудовується в тому числі і психологічна допомога самим волонтерам, які наприкінці третього року повномасштабної війни не менше за інших людей потребують її, бо емоційне вигорання серед них набуває обертів. Нагадаємо, що за результатами вже згаданого спільного дослідження Української Волонтерської Служби і платформи ЮНІСЕФ U-Report, 70% волонтерів стикалися з цією проблемою або особисто, або в інших волонтерів [1]. Дослідження, проведене у травні 2023 р. Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, також показало, що серед волонтерів досить поширена втома

та вигорання від надмірного навантаження та стресових ситуацій, які виникають під час волонтерської діяльності. Деякі з респондентів бачать вихід у відпочинку, на який вони не завжди мають ресурси, проте інші, навпаки, борються з втомою та стресом, збільшуючи кількість роботи, що тільки погіршує ситуацію. Тому, говорячи про подолання перешкод, опитані волонтери вказували на необхідність створення груп психологічної підтримки для волонтерів [25, с. 4–5].

Висновки. Таким чином, маємо змогу зробити певні висновки.

1. *Невідомо, чи надовго це затягнеться війна.* Щоб забезпечити виживання нації, потрібно розуміти, що це – тривалий, виснажливий конфлікт, який залишить далекосяжні, у тому числі і психологічні, наслідки для України.

2. В умовах масового погіршення ментального здоров'я населення особливого значення набуває волонтерська допомога не тільки фронту, але й мирному населенню через організовану фахову психологічну підтримку. Така підтримка має здійснюватися на постійній основі шляхом тісної співпраці й чіткої координації дій із державними та недержавними організаціями, бо доведення до людей тези, що значення мають не наші страхи та наша тривожність, а те, як ми до них ставимося, має стати ключовою в організації ефективної системи заходів щодо збереження ментального здоров'я українців в умовах війни.

3. Волонтери також відчують на собі всі психологічні виклики, що створює війна. Тому стикнутися з власним емоційним вигоранням є для них цілком прогнозованою і поширеною практикою, адже працюють вони з людьми, увесь час зіштовхуються з їхніми проблемами, що дуже складно пережити, не переносючи чужий біль на себе. Отже, волонтери потребують організації розгалуженої системи спеціального таргетованого психологічного супроводу своєї діяльності.

4. І, нарешті, останнє. Психологічне волонтерство і взаємодопомога під час війни є дуже важливою і корисною справою, але не можна її переоцінювати, бо вона не є панацеєю, «універсальною пігулкою» від усіх проблем. Держава не має «вмивати руки», діючи за принципом «Порятунок потопаючих – справа рук самих потопаючих». Цей шлях є хибним. Безкоштовні волонтерські послуги щодо підтримання ментального здоров'я під час війни не мають перетворитися на ексклюзивну соціальну практику. Держава повинна піклуватися про психологів-волонтерів, створюючи для них робочі місця, що дозволить їм заробляти гроші своєю професійною діяльністю, годувати себе і свої сім'ї, що дозволить їм якнайдовше займатися волонтерством.

ЛІТЕРАТУРА

1. 74% українців долучались до волонтерства після 24 лютого 2022 року: що показали результати дослідження. URL: <https://volunteer.country/library/74-ukrayinciv-dolucalis-do-volonterstva-pislia-24-liutogo-2022-roku-shho-pokazali-rezultati-doslidzennia> (дата звернення 30.09.2024).
2. Снігур Л. А. Концепти ВОЛОНТЕР і ВОЛОНТЕРСТВО: історичний контекст та перспективи розвитку (погляд лінгвіста). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2022. №45. С. 109–128. URL: <https://apultr.knu.ua/index.php/APULTR/article/view/133> (дата звернення: 04.09.2024).
3. Захарчук М. Є. Волонтерство як соціальний феномен, інститут громадянського суспільства, економічна і соціальна категорія. URL: https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka2/14_06_22_m-1.pdf (дата звернення: 05.09.2024).
4. Погрібна В. Л. Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. №4 (26). С. 185–196.
5. Гудінова І. Л. Волонтерство як основа особистісних соціокультурних перетворень. *Science and society: modern trends in a changing world: Proceedings of the 7th International scientific and practical conference*. MDPC Publishing, Vienna, Austria, 2024. P. 352–356.
6. Закалик Г. М., Коропатов О. М., Шувар Н. М. Волонтерська діяльність в Україні: історія, сьогодення та євроінтеграція. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. №4. С. 104–110.
7. Марчук А., Лобода В., Іваніса В. Волонтерська діяльність як засіб самовизначення й самореалізації молоді. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2023. №2 (48). С. 104–116. DOI: <https://doi.org/10.55643/ser.2.48.2023.502>.
8. Орленко М. Волонтерська діяльність як чинник соціального становлення та консолідації молоді в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2017. №5. С. 97–100.
9. Salamon M., Sokolowski S., Haddock M. Measuring the economic value of volunteer work globally: concepts, Estimates, and a roadmap to the future. *Annals of Public and Cooperative Economics*. 2011. Vol. 82, Issue 3. P. 217–252. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.2011.00437.x>.
10. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
11. Сапелкін Ю. Волонтерський рух в Україні в умовах військової агресії. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. 2024. May 31. Berlin, Germany. P. 188–191. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1873> (дата звернення: 3.09.2024)
12. Блоха Я. Є. Світоглядні засади волонтерства в Україні в умовах війни. *Філософські обрії*. 2023. №47. С. 80–88. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-1443.2023.47.282578/>.
13. Худзіцка-Чупала А., Гапон Н. Особливості мотивації та психологічного здоров'я

- волонтерів. *International scientific-practical conference «Actual problems of science, education and technologies»*: conference proceedings, July 25, 2023, Bratislava, Slovakia. Bratislava, Slovakia : Scholarly Publisher ICSSH, 2023. P. 68–69.
14. Blyzniuk T., Sobakar M. Risks in Volunteer Activities during the War in Ukraine. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2024. Vol. 9, iss. 2. P. 39–43. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-6/>.
 15. Савиченко О. М., Лущик А. М., Мельниченко С. О., Шуневич Є. М. Психічне здоров'я волонтерів в умовах війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія» : наук. журн. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. № 17. С. 90–96. DOI: <https://doi.org/10.25264/2415-7384-2024-17-90-96>.
 16. Білозерська С. Особливості емоційного вигорання волонтерів в умовах війни. *Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 27 жовт. 2023 р. / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 28–31.
 17. Сіньова Л. М. Визначення поняття «волонтер» у національному законодавстві. *Актуальні проблеми приватного та публічного права* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю від дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О. І., присвяч. до 220-ї річниці з дня заснування університету. Ломжа – Харків, 29 берез. 2024 р. / наук. ред.: Александра Енґлер-Якуб'як, Олена Коваленко, Пьотр Якуб'як ; Міжнар. акад. прикладних наук у Ломжі, Республіка Польща ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, Україна. Ломжа : MANS w Łomży ; Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 262–264.
 18. Яцюк Т. С. Особливості правового статусу волонтера в Україні: нормативно-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 41–45. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.7>
 19. Пастух І. Д., Сербин Р. А. Законодавчі ініціативи правового регулювання волонтерської діяльності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 334–337. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/77>.
 20. Про волонтерську діяльність : Закон України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T113236?an=161> (дата звернення: 30.09.2024).
 21. Повтарь Н., Сташук М. Аналіз результатів опитування щодо правових питань, пов'язаних з діяльністю волонтерів в Україні (березень 2023 року). URL: <https://cedem.org.ua/analytics/analiz-opytuvannya-volontery/> (дата звернення: 30.09.2024).
 22. U-Report. Стьйкість волонтерів. URL: <https://ukraine.ureport.in/story/1617/> (дата звернення: 30.09.2024).
 23. Лапікоцька К., Свирида Р., Бачук А. Ментальні розлади: що показує дослідження «Anima.ua» серед українців. 23 липня 2023 р. URL: <https://suspilne.media/rivne/525417-mentalni-rozlad-i-so-pokazue-doslidzenna-anima-ua-sered-ukrainciv/> (дата звернення: 30.09.2024).

24. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 17. 2024. Серпень. URL: file:///C:/Users/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C/Downloads/GPS_R17_IDP_UKR.pdf (дата звернення: 30.09.2024).
25. Виклики та потреби волонтерського сектору. Київ, 2023. URL: https://ednannia.ua/images/Volonters_Brief_A4_ukr_web3.pdf (дата звернення 30.09.2024).

REFERENCES

1. 74% ukrainsiv doluchalys do volonterstva pislia 24 liutoho 2022 roku: shcho pokazaly rezultaty doslidzhennia URL: <https://volunteer.country/library/74-ukrayinciv-doluchalis-do-volonterstva-pislia-24-liutogo-2022-roku-shho-pokazali-rezultati> [in Ukrainian].
2. Snihur, L.A. (2022). Kontsepty VOLONTER i VOLONTERSTVO: istorychni kontekst ta perspektyvy rozvytku (pohliad lnhvista). *Aktualni problemy ukraïnskoi lnhvistyky: teoriia i praktyka – Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*, 45, 109–128. URL: <https://apultp.knu.ua/index.php/APULTP/article/view/133> [in Ukrainian].
3. Zakharchuk, M.Ye. (2022). Volonterstvo yak sotsialnyi fenomen, instytut hromadianskoho suspilstva, ekonomichna i sotsialna katehoriia. URL: https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka2/14_06_22m-1.pdf#page=129 [in Ukrainian].
4. Pohribna, V. L. (2015). Volonterstvo yak sotsiokulturnyi fenomen: epistemolohichni ta aksiolohichni aspekty analizu. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofii, filosofii prava, politolohiia, sotsiolohiia – Bulletin of the Yaroslav Mudryi National Law University. Series: philosophy, philosophy of law, political science, sociology*, 4(26), 185–196 [in Ukrainian].
5. Hudinova, I.L. (2024). Volonterstvo yak osnova osobystisnykh sotsiokulturnykh peretvoren. *Science and society: modern trends in a changing world: Proceedings of the 7th International scientific and practical conference*. MDPC Publishing, Vienna, Austria, 352–356 [in Ukrainian].
6. Zakalyk, H.M., Koropatov, O.M., Shuvar, N.M. (2022). Volonterska diialnist v Ukraini: istoriia, sohodennia ta yevrointehratsiia. *Pivdennoukraïnskyi pravnychy chasopys – The South Ukrainian Law Journal*, 4, 104–110 [in Ukrainian].
7. Marchuk, A., Loboda, V., Ivanisa, V. (2023). Volonterska diialnist yak zasib samovyznachennia y samorealizatsii molodi. *Sotsialno-ekonomichni vidnosyny v tsyfrovomu suspilstvi – Socio-economic relations in the digital society*, 2(48), 104–116. doi: <https://doi.org/10.55643/ser.2.48.2023.502> [in Ukrainian].
8. Orlenko, M. (2017). Volonterska diialnist yak chynnyk sotsialnoho stanovlennia ta konsolidatsii molodi v suchasniï Ukraini. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 5, 97–100 [in Ukrainian].
9. Salamon, M., Sokolowski, S., Haddock, M. (2011). Measuring the economic value of volunteer work globally: concepts, Estimates, and a roadmap to the future. *Annals of Public and Cooperative Economics*, Vol. 82, Issue 3, 217–252. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.2011.00437.x>

10. Horinov, P., Drapushko, R. (2022). Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia: monohrafiia / Pavlo Horinov, Rostyslav Drapushko. Kyiv: Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky [in Ukrainian].
11. Sapelkin, Yu. (2024). Volonterskyi rukh v Ukraini v umovakh viiskovoi ahresii. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», May 31, 2024, Berlin, Germany, 188–191*. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1873> [in Ukrainian].
12. Blokha, Ya.Ye. (2023). Svitohliadni zasady volonterstva v Ukraini v umovakh viiny. *Filosofski obrii – Philosophical Horizons, 47, 80–88*. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-1443.2023.47.282578> [in Ukrainian].
13. Khudzitska-Chupala, A., Hapon, N. (2023). Osoblyvosti motyvatsii ta psykholohichnoho zdorovia volonteriv. *International scientific-practical conference «Actual problems of science, education and technologies»: conference proceedings, July 25, 2023, Bratislava, Slovakia. Bratislava, Slovakia: Scholarly Publisher ICSSH, 68–69* [in Ukrainian].
14. Blyznyuk, T., Sobakar, M. (2024). Risks in Volunteer Activities during the War in Ukraine. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology, Volume 9, Issue 2, 39–43*. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-6>
15. Savychenko, O. M., Lushchuk, A. M., Melnychenko, S. O., Shunevych, Ye. M. (2024). Psykhichne zdorovia volonteriv v umovakh viiny. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”. Seriia “Psykhologhiia” – Scientific Notes of Ostroh Academy National University: Psychology Series, 17, 90–96* [in Ukrainian].
16. Bilozerska, S. (2023). Osoblyvosti emotsiinoho vyhorannia volonteriv v umovakh viiny. *Psykhologhiia osobystosti fakhivtsia v umovakh voiennoho chasu ta postvoiennoi reabilitatsii: materialy VIII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Lviv, 27 zhovtnia 2023 roku / uklad. V. S. Blikhar. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 28–31* [in Ukrainian].
17. Sinova, L.M. (2024). Vyznachennia poniattia «volonter» u natsionalnomu zakonodavstvi. *Aktualni problemy pryvatnoho ta publichnoho prava: materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii prysviachenoj 95-richchiu vid dnia narodzhennia chlena-korespondenta NAPrN Ukrainy, akademika Mizhnarodnoi kadrovoi akademii, Zasluženoho diiacha nauky Ukrainy, doktora yurydychnykh nauk, profesora Protsevskeho O.I., prysviacheno do 220-yi richnytsi z dnia zasnuvannia universytetu. Lomzha – Kharkiv, 29 bereznia 2024 roku. / Naukova redaktsiia: Alieksandra Englier-Yakubiak, Olena Kovalenko, Potr Yakubiak. Lomzha: Mizhnarodna Akademiia Prykladnykh Nauk v Lomzhi, Respublika Polshcha; Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H.S. Skovorody, Ukraina. Vydavnytstvo: MAS w Łomży. Kharkiv: KhNPU imeni H.S. Skovorody. S. 262–264* [in Ukrainian].
18. Iatsiuk, T.S. (2024). Osoblyvosti pravovoho statusu volontera v Ukraini: normatyvno-pravovy analiz. *Pravo i suspilstvo – Law and Society, 1, 41–45*. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.7> [in Ukrainian].
19. Pastukh, I.D., Serbyn, R.A. (2023). Zakonodavchi initsiatyvy pravovoho rehuliuvannia volonterskoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Juridical scientific and electronic journal, 3, 334–337*. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/77> [in Ukrainian].

20. Zakon Ukrainy Pro volontersku diialnist. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T113236?an=161> [in Ukrainian].
21. Povtar, N., Stashuk, M. (2023). Analiz rezultativ opytuvannia shchodo pravovykh pytan, poviazanykh z diialnistiu volonteriv v Ukraini (berezen 2023 roku). URL: <https://cedem.org.ua/analytics/analiz-opytuvannya-volontery/> [in Ukrainian].
22. U-Report. Stiikist volonteriv. (2023). URL: <https://ukraine.ureport.in/story/1617/> [in Ukrainian].
23. Lapikotska, K., Svyryda, R., Bachuk, A. (2023) Mentalni rozlady: shcho pokazuie doslidzhennia “Anima.ua” sered ukraintyv. URL: <https://suspilne.media/rivne/525417-mentalni-rozladi-so-pokazue-doslidzhenna-animau-sered-ukraintyv/> [in Ukrainian].
24. Zvit pro vnutrishnie peremishchennia naselennia v Ukraini. Opytuvannia zahalnoho naselennia. Raund 17. Serpen 2024. URL: file:///C:/Users/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C/Downloads/GPS_R17_IDP_UKR.pdf [in Ukrainian].
25. Vyklyky ta potreby volonterskoho sektoru. Kyiv, 2023. URL: https://ednannia.ua/images/Volonters_Brief_A4_ukr_web3.pdf [in Ukrainian].

Pohribna Viktoriia Leonidivna, Doctor of Sociology Sciences, Professor, Professor of the Department of International Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

Pidkurkova Iryna Valeriivna, PhD in Sociology, Associate Professor of the Department of International Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

VOLUNTEERING IN THE SYSTEM OF MEASURES TO PRESERVE THE MENTAL HEALTH OF UKRAINIANS IN TIMES OF WAR

The article analyzes the problem of deterioration of mental health of Ukrainians in the context of the Russian-Ukrainian war, the causes of mental disorders, and reveals the potential opportunities for intensifying psychological assistance as a direction of volunteer activity. It is determined that additional factors that complicate the objective situation related to the war, deepen mental disorders and create additional difficulties for volunteers in improving the quality and scope of psychological assistance to the population are the mosaic ambivalence of the consciousness of Ukrainians, the stigmatization of displaced persons and the lack of faith in the possibility of receiving quality psychological support free of charge.

Keywords: *volunteering, Russian-Ukrainian war, mental health in war conditions, mental trauma in war conditions, psychological assistance in the structure of volunteer activities.*

